

Rok 1620: Reformace katolická 25.

Dnes se katolictví naklonění historici pokoušejí přepisovat pobělehorskou historii, kterou vykreslují jako rozkvétající barokní období, ve kterém se většina nekatolíků radostně vrátila do lůna Církve.

Závěr čtení na pokračování knihy Tomáše V. Bílka Reformace katolická aneb obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, která vyšla v roce 1892. Poskytne nám bohaté autentické informace z tohoto období a dobový katolický pohled na události po bitvě na Bílé hoře.

Rok 1620: Reformace katolická 25.

Týž osud zastihl některé lidi poddané na panství *Náchodském*, kde r. 1728. mezi jinými též stařec Jiří Urban ze vsi Žďárku pro kacířské knihy u náchodského soudu po tři čtvrtě léta uvězněn, pak od král. appellací na celý rok k práci obecní odsouzen byl. A poněvadž potom do Saska utekl, jeho manželka a děti čtvrt léta v žaláři byly držány a hrozně mrskány. Také jeho syn Jan Urban, když přestál trest jedno-ročního vězení a čtvrtletní práce obecní, s dvěma sestrami svými r. 1733. ze Žďárku ušel do Saska.

I z jiných panství mnozí poddaní, kteří delší dobu ve vězení seděli a ukrutně biti byli, hned jak byli z vazby propuštěni, ze země do Saska uprchli, jmenovitě Jan Hemžálek z Vlkové na panství Smiřickém, Pavel Dvořák z panství Radimského u Poděbrad a Teresie Hosová, mlynářka z Dubčku u Prahy, kteráž však, ujíždějíc s dětmi svými za manželem dříve již uprchlým, na pomezí byla chycena a obrána od hejmana nejenom povelu, nýbrž i peněz a všech jiných věcí svých.

Na *panství Velíšském*, hraběti Františkovi Šlikovi náležejícím, r. 1729. myslivec z Česova Tomáš *Svoboda*, u něhož jesuita, na témž panství nekatolíky stíhající a po knihách nekatolických slídící, takové knihy vypátral, od hraběte ze služby byl propuštěn, ale, když učinil vyznání víry, přesazen do Kopidlna, kdež brzy potom z té příčiny, že u něho týž jesuita na evangelické modlitby opět dopadl (dle úřední však výpovědi pro rouhavá slova a tupění sv. Jana Nepomuckého), do žaláře byl uvržen, pak vedle rozsudku král. appellací v Kopidlně mečem (dle zprávy úřední provazem) *odpraven a spálen*. Jeho tři synové, František, Jan a Karel, kteří též na panstvích Šlikovských v Nadslavi, Křešicích a Lhotě Hlásné za myslivce sloužili, jakož i dvě dcery, Barbora a Susanna, s 20 jinými příbuznými vystěhovali se ze země, poněvadž nuceni byli k navštěvování katolických služeb božích.

Konečně nejkrutěji zacházelo se s poddanými na *panství Opočenském* hraběte Colloreda, když r. 1732. evangeličtí poddaní z vesnic Šestovic (Šestajovic), Rohenice, Slavětína, Mezříče, Jilovic a Jenkovic, jichž bylo do 500 osob, podali vrchnosti své písemnou žádost, aby jim bylo povoleno, náboženství své soukromě konati a cvičiti se mezi sebou v pobožnosti. Ale již

pouhá tato žádost pokládala se jim za zločin, takže se s nimi naložilo jako s buřiči; neboť hned do vesnic dotčených 8 setnin vojska vloženo, osadníci sjímání a na úřady dodáni, pak 30 osob, které za náčelníky byly udány, na poručení appellační komise do Opočna povoláné, uvězněno bylo v Hradci Králové, Jaroměři, Králové Dvoře, Bydžově a Jičíně, kdež přes dvě léta v tuhé vazbě zůstaly. Z těchto uvězněných vedle rozsudku král. appellací r. 1734. odsouzeno bylo 20 osob k vězení na pevnosti, někteří na čtvrt léta neb na jeden rok, jiní na dvě až tři léta, sedm na 5 let, kteří pak po dvou spoutání do Prahy byli odvedeni; ostatní pak k práci obecní odsouzeni a v městech, kdež byli uvězněni, ponecháni jsou. Mezi posledními nacházely se v Trutnově také tři ženy, Antonie Josefová, Anna Luchovská a Anna Podovská, z nichž posléz jmenovaná tam ve vězení po čtvrtletní nemoci strastné zemřela a jakožto zatvrzelá kacířka na obecním místě, řečeném »Fiebich« v lese březovém byla pohřbena. Podobně jiná žena jménem Anna Zvoneská, ve vězení ukrutným mučením zemřelá, zahrabána byla v okovech pod šibenicí.

Ve vesnicích pak svrchu jmenovaných všickni osadníci nekatolictvím podezřelí od vojákův tam vložených ukrutně byli trýzněni; i důstojníci sami hospodáře, u nichž byli ubytováni, tahali za vlasy, tloukli do obličeje, pálili mezi prsty, při tom poroučejíce, aby jim zpívali lutheranské písně; alebrž některé ubohé lidi dali do naha svléci a na lavici přivázané s obou stran od vojáků holemi, ve vodě vařící zhebčenými, tak hrozně bít, až krev z nich stříkala a kusy masa jim s těla padaly. Mimo to důstojníci povolili vojákům domy pleniti a dobytek poddaných dle libosti porážeti. Nad to každý poddaný, u něhož evangelické knihy byly nalezeny, pokutován 10—12 kop. míš., někteří i usedlostí svých zbaveni byli, jako poddaný Skála (Schála) z Podveselic (Veselic), kterýž se synem svým v žaláři i hladem byl mořen.

Takové a těm podobné ukrutnosti konány byly na radu a u přítomnosti jesuitského misionáře P. Firma, který tím lid k obrácení chtěl přinutiti. Což tedy divu, že skoro všickni evangeličtí poddaní panství Opočenského, jichž se tam přes 6000 nacházelo, od živností svých ucházeli; avšak z příčiny

přísných opatření svrchu dotčených jenom málokterým se poštěstilo ze země uprchnouti. Mezi těmito byl Matyáš Machovec ze vsi Šestajovic, který s manželkou, dítkami a matkou svou ušel, ačkoliv rychtář za ním hned časně ráno po jeho útěku osm lidí na všechny strany vyslal, aby ho chytili. Tento zanechal list ddto. 30. března r. 1735., v němž rychtáři a všem sousedům děkuje za vše, co mu dobrého přáli, a dokládá, že proti žádnému, ani proti obci ani proti vrchnosti strany tělesných věcí nic nemá, nýbrž že by srdečně rád ve všem poslušen byl, a co patří jednomu každému, jak předně císaři pánu tak potom vrchnosti sobě představené, obecné daně i jiné vrchnostenské roboty a povinnosti vybýval, kdyby mohl při tom míti svobodnou vůli vedle zákona božího Pánu Bohu sloužiti; že pak toho zde nemohl dojíti a jeho svědomí jak od vrchnosti tak od kněží velikou mocí potlačeno bylo, protož že raději vše opustil a jinam se obrátil. (Arch. místodrž. R. 109/6.) — Někteří z těchto i jiných uprchlých poddaných usadili se v Sasku, jiní též v Prusku u vsi Rixdorfu nedaleko Postupími, kde pruský král Fridrich Vilém I. r. 1732. pro vystěhovalce české založil zvláštní osadu »Rixdorf český«, zabezpečiv jim na vždy nejenom svobodné vykonávání víry, nýbrž i vyučování ve škole jazykem českým.*)

Bídny stav nekatolíků ze země pro víru prchajících.

V jak bídném stavu takoví zběhlíci z Čech do ciziny přicházeli, seznati lze z listu českého kazatele Vaňka v osadě vystěhovalců českých Velikém Hennersdorfu u Žitavy, kterýž dne 25. května r. 1735. rektorovi v Novém Městě nad Aisí (Neustadt an der Aisch), Janovi Jiřímu Sargeneckovi zaslán byl a zněl takto:

»Z českého národa za posledních dvou let více než 400 osob sem přibylo, kteří se dílem v naší krajině (u Hennersdorfu), dílem v Herlachsheimu usadili. Od Velikonoc opět

*) Potomci těchto vystěhovalců zachovali jazyk český až na naši dobu nejenom v Rixdorfu, nýbrž i v Nové Vsi, kterouž osadu Fridrich II. pro vystěhovalce české též u Postupími r. 1751. založil.

přišlo přes 40 osob, veskrz z vězení a okovů propuštěných, takorčka zcela nahých, dle jejichž výpovědi do 30 rodin na cestě se nachází, za nimiž mnoho set jiných poddaných z Čech se ubírá, aby ušli bití a trýznění, jímž od 12 misionářů jesuitských k víře katolické přistupovati jsou nuceni. V našem místě (Hennersdorfu) nesmíme sice žádného z nich k stálému usazení přijímati, avšak dovoleno mi jest uprchlíky nově příšlé zde na půl léta podržeti, až by se jim vyučováním pevného základu v náboženství dostalo; potom k sv. přijímání připuštění tu a tam v nejbližších vesnicích a městech se usazují, avšak každou neděli k našim službám božím přicházejí. Ale poněvadž větší díl uprchlíků z Čech ani groše peněz s sebou nepřináší, nýbrž skoro všickni beze všeho i bez oděvu skoro nazí přicházejí, nad to někteří 3—6 dítek při sobě mají; z toho snadno lze seznati, že z počátku s velikou nouzí a bídou musí zápasiti, zvláště když nemohou výživy si zaopatřiti předem, jako zdejší obyvatelé, poněvadž v Čechách rolnictvím se živili. Pročež hned po svém příchodu k svému Panu Otcí (takto nazývají kazatelé své) v bídě a nouzi tělesné i duchovní se utfkají. A tu Pan Otec neví, čeho se dříve chopiti; zprvu jsem pomáhal, jak jsem jen mohl, ale brzy jsem všecko vydal a musil jsem se vypůjčovati, chtěl-li jsem těm ubožákům poněkud pomoci. — Aby však tito lidé i za doby vyučování svého sami chleba si vydělati mohli, vyzval jsem dřívější vystěhovalce české, kteří již po 2—6 let zde se zdržují, aby každý dle možnosti své k podporování svých krajanů něčím přispíval, když k stolu Páně přistupuje. Ačkoliv od 60—70 osob, které k sv. přijímání každé tři neděle přicházejí, mnoho se neschází, zvláště že mnozí pro svou chudobu velikou toliko po trojníku dávají; přece jsem byl s to, těmito příspěvky vystěhovalcům slámu k ležení, pak něco lnu a přeslic zaopatřiti, takže se již předem vyživují a v tichosti vzdělávají. K témuž účelu daroval novým vystěhovalcům českým za poslední doby značnou summu jistý dobrodinec z Vratislavi. O těchto svátcích svatodušních přistoupí několik rodin poprvé ke stolu Páně, však dříve přede všemi osadníky vyznání víry musí učiniti. Pan Rephalides, slepý kazatel z Ulmu, pomáhá mi věrně při vyučování Čechův, poučuje a vzděláváje ubohé každou neděli z listů apoštolských.

Tento list rektor Sargeneck uveřejnil mezi protestanty, kteří, jsouce jím k útrpnosti pohnuti, zasílali značné příspěvky k podporování českých vystěhovalců na jejich kazatele Vaňka. (Arch. místodrž. R. 109/6.)

Příčiny odstupování poddaných od víry katolické na panstvích Opočenském a Smiřickém.

Podle zprávy, kterou r. 1732. jistá osoba vznešená (bezpochyby od majitele panství Opočenského k tomu povzbuzená) na král. dvorskou kancelář českou důvěrně podala, duchovenstvo světské a obzvláště biskupská konsistoř královéhradecká hlavní a jedinou toho byli příčinou, že tak mnoho poddaných v kraji Hradeckém, zvláště pak na panstvích Opočenském a Smiřickém od víry katolické odstoupilo a při víře své předešlé až na ten čas tvrdošijně setrvalo, a že za tou příčinou tak ukrutně se nakládalo s lidem ubohým. Neboť v diecesi Hradecké obzvláště za biskupa Václava Františka Karla Košínského sv. p. z Košín (r. 1722.—1731.), ani nejhrubší výstupky a smyslné prostopášnosti, kterých se po mnohá léta děkanové, faráři a jich kaplani v rozličných městech a vesnicích k největšímu pohoršení osadníků svých dopouštěli, nejenom nikdy nebyly trestány, nýbrž když někdy takový duchovní zločinec náhodou byl zatčen a od vikáře generálního uvězněn, obyčejně hned od biskupa samého propuštěn byl; jakož se to stalo s jedním kaplanem prostopášným, jehož biskup sám násilně ze žaláře vysvobodil, vyvrátiv sekerou dvéře, poněvadž mu vikář klíče hned nechtěl vydati. Toto neslušné a nesprávné jednání biskupovo pohoršilo celou diecesi, protože hanebný zločin dotčeného kaplana všude byl rozhlášen; na všech místech veřejně se o tom hanebně rozprávělo, mezi jiným i to, že u duchovní vrchnosti duchovním prostopášníkům a cizoložníkům větší ochrany se dostává nežli osobám světským a že jejich hanebné činy se zatajují, ututlávají a promíjejí; Martin Luther že nebyl žádným bláznem, když duchovenstvu svému dovolil se ženiti, a katolická vrchnost duchovní sama prý to schvaluje, nechávajíc přemnohé duchovní vinníky bez trestu žítí prostopášně. — Taktéž zůstal beze všeho

trestu jistý děkan, který s jednou vdovou, s níž se znal již za živobytí jejího manžela, po mnohá léta na pohoršení lidu důvěrně obcoval, takže tato žena obtěžkavši r. 1730. tajně v noci z města odešla a na bezpečném místě na Moravě plodu se sprostivši, zase k dotčenému děkanu se navrátila.

Což divu, že takovým pohoršujícím chováním duchovních správcův osadníci (dle jejich vlastní výpovědi) k odstoupení od víry katolické byli pohnuti, zvláště když mezi duchovními také přemnozí se nacházeli, kteří, jsouce ohromně lakomí, na chudých měšťanech a poddaných náramný poplatek za duchovní výkony nemilosrdně vymáhali, připravující ubohý lid někdy o poslední klíček neb poslední kousek dobytka, a když ani to k uspokojení jejich lakoty nestačilo, nejenom hrubě a surově s osadníky zacházeli, nýbrž je i bili. Takovým jednáním vešli v nenávisť a opovržení u osadníků jak duchovní sami tak i náboženství katolické, kteréž vedle učení Kristova mírností a laskavostí a nikoliv ukrutenstvím býti má zachováno a vykonáváno. Že tomu tak bylo, o tom svědčil list bývalého kostelníka ze vsi Semonice při tamějším kostele sv. Jana Křtitele, některým známým ze Saska zaslaný, v němž veřejně oznamuje, že od náboženství katolického odstoupil a do ciziny se odebral jedině proto, že nemohl déle se dívat na nekřesťanské a nelidské nakládání ukrutného a nemilosrdného děkana v Holohlavech s ubohými osadníky.

Mimo to na panství Opočenském a Smiřickém bylo mnoho duchovních, kteří nebyli s to ani obstojně kázati, takže v neděli a svátek osadníkům svým jenom evangelium předčítali neb ledacos, čímž se lid ani nepovzbuzuje ani nevzdělává (*quid pro quo, quod nec acuit nec instruit*), někdy i bez smyslu mluvili a žvástali, jak se podavatel této zprávy sám osobně často o tom přesvědčil.

Někteří pak duchovní, stolující u svých patronů, všelijaké šprýmy a šaškovství tropili, někdy z pouhého zisku nepatrného na ujmu duchovního postavení svého, takže i tím pozbývali oné vážnosti a úcty, kterou lid jindy stavu duchovnímu prokazovati jest povinen.

Toto a ještě mnoho jiného způsobilo (vedle zdání podavatele zprávy této) u lidu obecného tehdejší zkázu v náboženství

římsko-katolickém. *Causa sunt ruinae populi Sacerdotes mali* (původcové zkázy lidu jsou kněží špatní), praví dobře sv. Jeronym in Registro; a na takové neduchovní duchovenstvo sv. Chrysostomus in Matth. 23 již dávno naříkal, vytýkaje jim toto: »Fidem praedicant et infideliter agunt; pacem aliis dant, et ipsi non habent; veritatem laudant, et mendacia diligunt.« (Víru hlásají a nevěrně jednají; pokoj jiným udflejí, a sami ho nemají; pravdu vychvalují a lež milují.) Mnozí z nich prý jsou horší nežli Hyperbolus; non moventur infamia, non afficiuntur, cum alii de ipsis male loquuntur; negligunt enim gloriam. (Nebývají dojatí hanbou ani pohnuti, když jiní o nich zle mluví; nedbají patrně o čest a slávu.) Pročež moudře praví Xenophon: Impudentiam esse maximam ducem ad omnem turpitudinem; custos enim virtutis est timor Dei et metus iudicii divini et aliorum recte judicantium, quo remoto in omnia flagitia facillime quis praecipitatur. (Nestydatost jest největší svůdkyní ke vší hanebnosti; neboť strážcem ctnosti jest bázeň boží a strach před soudem božím i před jinými právě soudícími, k čemuž kdo nehledí, velmi snadno do všech ohavností upadává.)

Z toho všeho prý patrně, jak nutně to potřeba káže k zachování blaha obecného, aby podobné prostopášnosti a výstupky duchovenstva byly zamezeny jistými zákony a pravidly, a zkáza tím povstálá byla odstraněna zvláště vyloučením dosavadní beztrestnosti duchovních vinníkův a zařízením prospěšné kázně, přiměřené Capit. Canon: De vita et honestate Clericorum; neboť zásada, od duchovenstva obyčejně proti osobám světským užíváná: »Ne reliquus prostituatur Clerus,« (aby ostatní duchovenstvo nebylo zlehčeno a potupeno), dle zdání podavatele zprávy této, původ svůj nemá od Boha, nýbrž od satanáše samého, jakožto prvního a nejhoršího ohavníka, ježto boží vůle to jest: »Pereat unus, quam omnes, ne moderatorum vitiiis tota communis vitietur. (Ať zahyne jeden, nežli všickni, aby neřestmi správců nevzala porušení celá společnost.)

Jak krásné ovoce nesla taková beztrestnost duchovních, patrně lze poznati na poddaných panství Opočenského, kteří ani na kázání takových duchovních choditi nechtěli, a od některých sousedů svých k odstoupení od víry katolické přemluveni byli zvláště tím, že při světské vrchnosti nikdy není možná

něco poříditi proti vrchnosti duchovní. (Archiv místodrž. R. 109/6.)

Nařízení nové komise ve věcech náboženských r. 1733.

Toto pravdivé vylišení příčin tehdejší zkázy v náboženství katolickém mělo jenom ten výsledek, že vedle snesení stavů král. Českého 13. února r. 1733. byla ustanovena nová komise k upravení věcí náboženských, do kteréž za komisaře byli nařizeni: nejvyšší purkrabí Jan Arnošt hrabě Schafgotsch, arcibiskup pražský, Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic (který však již dne 2. června t. r. zemřel), arcibiskupský vikář generální a zámecký praelat Jan Václav Moric Martini, zemský praelat a velmistr řádu křížovnického František Boehm, František Karel hrabě z Pöttingu, Václav Antonín hrabě Chotek z Chotkova, Maxmilián Bechyně z Lažan, František Karel Pecelius z Adlersheimu, pak primatoři král. Starého a Nového města pražského Jan Kašpar Prand a Josef Sedeler.

Komise tato uváživši především návrh stavu duchovního, týkající se vykořenění kacířstva tu a tam ještě se nacházejícího, podala o něm zdání své v ten smysl: 1. aby z předešlého císař. patentu, týkajícího se trestání nekatolíkův, toliko obnoveno bylo nařízení, podle něhož úředníci vrchnostensští jakož i rychtáři a konšelové nově ustanovení k přísaze mají býti přidržováni; 2. aby všem vrchnostem podle snesení sněmovních přísně bylo poručeno fary na statech svých zříditi, zvláště pak rozsáhlé osady rozdělit a novými faráři opatřiti; 3. aby vrchnosti byly zůstaveny při právu svém přijímati učitele bez schválení duchovenstva; 4. aby vrchnosti neb jejich úředníci farářům k zvelebení víry vydatně pomáhali, ale s osadníky pro víru ucházejícími nezacházeli tak přísně a ukrutně, jak se to až na ten čas dělo; 5. aby povolení k ženění od vrchností bylo dáváno; 6. aby udavačům kacířů nebo knih kacířských odměna ustanovená po každé hned byla vyplacena; 7. aby mimo 12 misionářů z řádu jezuitského každoročně v čase postním a velikonočním do krajů na výpomoc vysílaných, jimž se za 103 dní 721 zl. ročně dávalo, ještě ustanoveno bylo za stálé misionáře 10 jiných učených duchovních světských, kteří by bez přestání,

zvláště v osadách rozsáhlých lid poddaný vyučovali a za tuto práci po 300 zl. ročně dostávali tak, aby polovice od stavů z fondu domácího se zapravovala tak dlouho, až by kacířství bylo vyhlazeno a zařízení far dle potřeby provedeno.

Avšak dotčené komisi stavovské, čís. resolucí 11. března r. 1733. potvrzené, zároveň bylo poručeno, aby vydatnými prostředky o vyhlazení kacířství a zachování i rozmnožení víry katolické horlivě pečovala, ale do trestání osob pro kacířství udaných se nevrhala, nýbrž je vedle čís. nařízení daného r. 1725. duchovenstvu co do prokázání bludařství a král. komoře appellační co do potrestání zanechala. Protož měli komisaři jenom stížnostem duchovenstva proti vrchnostem světským ve věcech náboženských odpomáhati, výstupky mnohých farářů, týkající se přílišných tax a nelidského jich se domáhání, zameziti a odstraniti zřízením taxovního pořádku; o ustanovení řádných misionářů z duchovenstva světského, již značně rozmnoženého, jakož i o zřízení nových far*) zvláště na panstvích svěřených se starati a k tomu použiti i některých nadání k účelům pobožným založených, však bez porušení vůle zakladatelův. Mimo to povinni byli komisaři k tomu přihlížeti, aby studia theologická v Praze lépe byla zřízena a řádně upraven kostelní zpěv literácký, jemuž národ český od starodávna byl zvyklý; též aby všecky hospody a krčmy po čas služeb božích a cvičení náboženských pod přísným trestem zavřené zůstávaly. Konečně měli komisaři všecky stavy k tomu pohnouti, aby v každé vsi neb aspoň vždy ve dvou neb třech vesnicích, blízko sebe ležících, od vrchnosti byl ustanoven učitel spůsobilý a správný, jenž by též v náboženství vyučoval a cvičil děti, kteréž by pak farář neb

*) V arcidiecesi Pražské nově zřízeny byly od r. 1719.—1724. fary ve Lštění, v Praze u sv. Ducha, ve Vidimi, Němčicích a Záboří; pak od r. 1724—1734. přičiněním zvláštní komise k rozmnožení far r. 1724. jakož i komisařů r. 1733. nařízených 43 fary tyto: Chrašfany, Hammer, Pořejev, Čechtice, Stanovice, Borotín, Chržín, Mitrovice, Dobrš, Bořejov (Bořim), Ševětín, Běstvína, Myškovice, Sonnenberg, Raspenava, Křížany (Kriesdorf, St. Christdorf), Jenišovice, Valdov (Oberwaldau?), Schönwald, Kuřívody, Kruh, Karle (Karlsbrunn), Popovičky, Svatobor (Zwetlau), Andělská Hora, Kněžice, Žirovnice (Serowic), Skuhrov, Lindov, Andreasberg, Červená, Maršov, Přistupín, Kruhy, Ebersdorf, Turkovice, Velichov, Dobříš, Vranov (Frohnau). Svárov, Hostivice, Bělá a Nové Sedlo (Neusattel).

misionář každý měsíc zkoušel; pak aby každá vrchnost zao-
patřila učiteli byt a témuž postoupila kousek pole asi po dva
korce, jež by mu obec vzdělávala.

Vedle tohoto cíś. poručení zrušeno nebylo pronásledování
poddaných nekatolických, takže se způsobem svrchu vytčeným
i dále provádělo. Neboť ještě 5. října r. 1734. konsistoř králové-
hradecká jménem tehdejšího biskupa Jana Josefa hraběte Vra-
tislava z Mitrovic cíś. patenty z r. 1726., podle nařízení král.
místodržících 26. srpna r. 1734. obnovené, všem duchovním
diecese své zaslala k novému prohlášení s tím poručením, aby
se duchovenstvo podle nich jakož i podle patentův od konsi-
stoře r. 1725. z téže příčiny vyšlých přísně řídilo a o vý-
sledku každého čtvrtletí zprávy podávalo. (Arch. místodrž.
R. 109.6.)

Přerušení a obmezení krutého pronásledování nekatolíků v Čechách r. 1735.

Toto neustálé pronásledování a trýznění nekatolíků v Če-
chách, na kteréž si žádný poddaný nikde stěžovati nemohl a
nesměl, některé z vystěhovatelův a uprchlíků českých (kteří po
200—500 osob na rozličných místech v Německé říši žili pod
ochranou evangelických vrchností), pohnulo k tomu, že podali
o tom obšírnou zprávu a stížnost všem knížatům evangelického
a helvetského vyznání, zvláště pak králi pruskému a králi dan-
skému, jakož i stavům evangelickým v Řezně na sněmu říšském
shromážděným, žádající snažně, aby se bratři jejich v království Čes-
kém pro náboženství trýzněných při císaři samém ujali a přímlovou
svou jim buď svobodné vykonávání náboženství evangelického
neb aspoň povolení k volnému ze země vystěhování vymohli.
Stížnosti a žádosti této (v níž krátce vyličeño bylo též posta-
vení a utiskování nekatolíků v Čechách, zvláště Českých bratří,
od prvních počátků až na dobu Ferdinanda II.) přiloženy byly
všecky zprávy o trýznění vyznavačů víry evangelické v Čechách
za poslední doby svrchu již uvedené, jichž pravost podpisem
svým stvrdili vystěhovatelé tito: z panství Litomyšlského Jan
Hajný z Heřmanic Českých, Jan Letochleb (Sommerbrod) a

Kristián Letochleb z Morašic, Šťastný Zvoneček a Jiří Pakosta z Kamenného Sedliště; z panství Smiřického Jiří Svoboda z Černilova, Václav Hemžálek z Vlkové, Jan Těmýn ze Smiřic a Jan Tichý z Brloha; z panství Novoměstského Tobiaš Bernhard z Čermné Německé a Jan Tlaskal z Provodova; z panství Náchodského Jiří Urban ze Ždárku a Jiří Novotný; z panství Opočenského Václav Souček z Mezříče a Jan Šich; z panství Radimského Pavel Dvořák; z panství Kumburského Martin Kopecký; z panství Kostelce nad černými lesy Petr Vertlanek; z panství Košťalova Václav Růžička; z panství Dymokur Václav Lonský; z kraje Čáslavského Jan Hurtig z Příbrami Uhelné; Jiří Moses z Kutné Hory a Martin Ernst z Prahy.

Tuto stížnost nekatolíků českých císař Karel VI., jemuž z Řezna potajmo byla dodána, 24. března r. 1735. nejvyššímu purkrabímu v Praze Janovi Arnoštovi hraběti z Schafgotsch zaslal, poroučeje, aby, vyšetřiv vše a uváživ věc s arcibiskupem pražským, obšírnou zprávu o tom jakož i dobré zdání své co nejdříve podal k tomu konci, aby císař o věci té se rozhodnouti a odpověditi mohl knížatům a stavům evangelickým, kdyby se měli nekatolíků v Čechách ujímati. K tomu konci konáno bylo v měsíci dubnu t. r. vyšetřování v kraji Chrudimském a Hradeckém, kterýmž pravost ukrutného týrání nekatolíků úředně byla stvrzena, jak o tom svědčí obšírná zpráva hejtmana kraje Hradeckého nejvyššímu purkrabí dne 6. května t. r. podaná, o čemž jsme předešle již vypravovali.

Mezi tím předložil také vyslanec pruský reskript krále svého na sněmu říšském, jímž se král nekatolíků českých ujímal a důvěru svou vyslovil, že císař nejenom ukrutností proti vyznavačům víry evangelické, z přílišné horlivosti katolického duchovenstva a vrchností v Čechách až na ten čas provozované, zamezí, nýbrž i k žádosti jejich svolí, aby buď náboženství své od starodávna zděděné mohli svobodně vykonávat aneb aspoň ze země se vystěhovati. — Pročež císař nejvyššímu purkrabímu opět 14. června r. 1735. poručil, aby dříve, než zašle hlavní zprávu věci té se týkající, vše, co až po tu dobu vyšetřil, ihned oznámil a zároveň navrhl, jaké by mínění o tom vyslanectvo král. Českého pro první dobu na sněmu říšském mělo pronést.

Vedle tohoto poručení nejvyšší purkrabí již dne 21. června

t. r. podal císaři zprávu, že věc ta ještě není úplně vyšetřena, zvláště co se týče panství Litomyšlského; nicméně že z vyšetřování posud předsevzatého jest jisto, že skoro všickni kacíři v Čechách se nacházející náležejí k lidu poddanému sedlskému a jenom někteří k stavu městskému; pak že jejich stížnosti jsou z většího dílu nedůvodné a nepravé, dílem však příliš klamně a zlomyslné*); a ačkoli v pravdě nelze zapřít, že s mnohými nekatolíky jak duchovní tak světské vrchnosti z přílišné horlivosti poněkud bezohledně a nemírně nakládaly, přece že se to nikdy nestalo z takové svévolnosti, aby se mohla na to vésti nějaká stížnost odůvodněná vůbec, tím méně u králů cizích neb u sboru stavův evangelických (*corpus evangelicorum*); ostatně že se výstupkům takovým, aniž by si byli nekatolíci na místě příslušném na to stěžovali, jak to dle povinnosti své měli učiniti, již v Čechách odpomohlo tím, že nejenom od král. místodržitelstva vrchnostem, nýbrž i od arcibiskupa pražského jakož i od biskupa královéhradeckého veškerému duchovenstvu onehdy bylo nařízeno, aby ke kacířům postiženým obzvláštní mírnosti a šetrnosti užívali.

Toto všecko vedle zdání nejvyššího purkrabí mělo vytknouti král. vyslanectvo české na sněmu říšském v odpovědi své na dotčený reskript krále pruského a k tomu ještě doložiti, že v Čechách není obyvatelů pravého vyznání evangelického, nýbrž že jejich náboženství jest smíšeno s bývalým učením víry husitské, takže za evangeličky ani nemohou býti pokládáni; a kdyby i tomu tak bylo, že se nemůže svoliti k svobodnému vykonávání jejich víry, poněvadž v království Českém nejenom podle nového zřízení zemského r. 1627. (sub. lit. A 23), nýbrž i podle snesení sněmovního z r. 1650., od císaře Ferdinanda r. 1651. schváleného, nemá býti trpíno žádného jiného náboženství mimo katolické. Z těchž příčin že také nelze svoliti k vystěhování poddaných ze země, poněvadž jsou podle zákonů zemských nevolníky ke hrudě vázanými (*veri adscriptii glebae*), a tedy vrchnostem nižádným způsobem nemohou býti odnímáni, zvláště i proto, že dotčeným snesením sněmov-

*) Avšak zpráva hejtmana kraje Hradeckého, svrchu uvedená, opak toho dosvědčuje.

ním r. 1651. (pag. 6.) stavům bylo zaručeno, že se nikdy a nikterak nesvolí k vystěhování jejich poddaných. (Arch. místodrž. R. 109/6.)

V ten smysl také král. vyslanectvo české na říšském sněmu odpovědělo na král. reskript pruský. — A poněvadž takto od pronásledování nekatolíků v Čechách nebylo upuštěno, opakovali vyslanci všech evangelických knížat a stavů na sněmu říšském v Řezně shromáždění 22. října r. 1735. přímluvu svou při císaři za všechny vyznavače víry evangelické v zemích rakouských se nacházející, stěžující si, že jejich předešlé žádosti za příčinou pronásledování poddaných evangelických v zemi nad Enží a v Korutansku 30. prosince r. 1730., 4. července r. 1733. a 19. června r. 1734. císaři podané zůstaly beze všeho výsledku, anobrž že tito lidé, nemajíce ještě žádné správy duchovní, ani odpovědi, zdali se jim svobodného vykonávání náboženství neb vystěhování lze nadíti, ve svých krajích zavření jsou jako ve velikých žalářích a takto i zkrácení ve svých živnostech; nadto že někteří z nich ve vězení tuhém jsou držáni neb od svých rodin odděleni a buď na vojnu odvedeni neb na pevnost do vzdálených cizích míst dopraveni, mimo to že jsou mnozí trestáni pro schůzky zapověděné a nedovolené, když sousedy nemocné a umírající navštívili aneb když některá rodina, jsouc v čtení nezběhlá, k jiné se přidružila, aby se s ní modlila; pak že děti své do katolických škol a k cvičení katolickému pod trestem jednoho dukátu posílali jsou nuceni; konečně že se těm, kteří buď ze strachu před uvězněním a násilným dopravením do cizích míst neb touhou po bohoslužbě evangelické domov svůj tajně opustili, nejenom jejich veškeré jmění, nýbrž i manželky a děti zadržely. — Potom poukázali dotčení vyslanci k tomu, že evangeličtí panovníci a stavové k opakování této přímluvy pohnuti byli zvláště ukrutným nakládáním s evangelíky v Čechách, kteréž daleko převyšuje utiskování evangelíků v zemi nad Enží a v Korutansku; neboť v Čechách jest uvěznění, trýznění hladem, žízní, zimou a bitím jaksi trestem pořádným, kterým vrchnosti a katolické duchovenstvo lid k náboženství katolickému přivést se snaží. Ale že pouhým odstraněním a zapověděním vykonávání náboženství mysl a srdce poddaných k víře katolické nepřilne a po-

hnouti se nedá, právě příkladem těchto Čechů, kteří již přes sto let vykonávání víry své jsou zbaveni, dostatečně jest dokázáno, a nabyto zkušenosti, že lid násilím k zapření víry evangelické a k přijetí víry katolické přinucený u svém vnitru zachová předešlé přesvědčení své a *zůstane-li příliš dlouho beze všeho vyučování, že upadne konečně v nevěru a bezbožnost jak zemi tak církvi nebezpečnou.* — Protož žádali evangeličtí panovníci a stavové císaře, aby, hledě k důvodům uvedeným ve věci tak důležité, učinil spravedlivé opatření, aby evangeličtí obyvatelé v království Českém utiskování a trýznění pro víru svou byli sprostěni a budoucně jak od katolického duchovenstva tak od vrchností svých nebyli pronásledováni, nýbrž buď při svobodném vykonávání náboženství svého pokojně zůstaveni aneb ze země propuštěni, zvláště když jim ubezpečena jest již od Ferdinanda I. volnost svědomí a nevyhnutelně s tím spojené právo vystěhování mírem náboženským r. 1555., který v míru westfálském pod artic. V. § 1. jest potvrzen.

Teprv na tuto žádost knížat a stavův evangelických zastaveno bylo koncem r. 1735. poněkud ukrutné pronásledování a trýznění nekatolíků v Čechách, zvláště odstraněním z misiónářství jesuitů, na jejich místo od arcibiskupa pražského Daniela Josefa bylo ustanoveno 14 mimořádných misionářů z duchovenstva světského, kteří po dvou do krajů Hradeckého, Čáslavského, Chrudimského a Boleslavského a po jednom do krajů Berounského *), Žateckého a Plzeňského, Bechyňského a Pachtovského, Rakovnického a Litoměřického byli vysláni.

Tito misionáři dle předpisu z kanceláře arcibiskupské jim daného měli se snažiti, aby získali ovečky v bludu vězící především vzorným životem svým, pak chováním důstojným, mírným, laskavým a otcovským jakož i důkladným vyučováním; ostatně zavázáni byli pokojně se chovati a nevkládati se ve věci světské; zvláště pak měli osoby, které by byly v podstatném podezření kacířství, jenom pomocí vrchností neb úředníků do vazby bráti, leda by bylo nebezpečí, že by takoví lidé útekem vyšetřování vyhnouti se chtěli; potom proti zatčeným kacířům společně s osadním správcem duchovním vyšetřování konati a o výsledku podá-

*) Kraj *Berounský* povstal r. 1714. z krajů Podbrdského a Vltavského; zároveň připojen byl kraj Slanský k Rakovnickému.

vati zprávy na úřad vikářský a odtud na konsistoř k dalšímu rozhodnutí. Kacířských knih (jichž čtení mimo díla, která sepsali Karel Molinaeus a Mikuláš Macchiavelli a knihy astrologiae judiciariae a t. p., dovoleno bylo misionářům, aby tím lépe a důkladněji mohli vyvracet bludy) měli se domáhati misionáři všude, kde by na ně dopadli, po dobrém beze všeho násilí, a jen když by toho bylo potřebí, pomocí úřadů světských, a knihy takové pak hned zasílali na konsistoř arcibiskupskou.

Poslední následky pronásledování nekatolíků (1735.—1781.).

Ačkoliv tito misionáři, veskrz duchovní vzorní, dle předpisu dotčeného při obracování lidu pobloudilého si počínali, přece se jim nepodařilo získati všecky nekatolíky. Neboť přemnozí lidé poddaní předešlým pronásledováním a ukrutným trýzněním zanevřeli na duchovenstvo a na náboženství katolické tak, že žádného poučení nechtěli přijímati, nýbrž neoblomně při své víře setrvali. Někteří z nich i za let následujících ze země se vystěhovali do Pruska, kde osady české založili, jmenovitě r. 1742. ves *Husinec* dle Husa nazvanou v Slezsku Pruském a r. 1752. osadu *Novou Ves* u Postupína, o níž jsme se již svrchu zmínili.

S těmito vystěhovalci přes všecky tresty (předešlými patenty zvláště na podludné přinášení knih kacířských ustanovené a potom opěťované novými patenty dne 10. března r. 1736., 26. února r. 1737., 6. února r. 1738., 13. dubna r. 1739., 17. května r. 1740., 11. dubna r. 1741. a 10. listopadu r. 1746. vydanými*) udržovaly se mnohé rodiny v stálém styku a svazku; neboť někteří vystěhovalci velmi často, zvláště pak toho času, když král pruský do Čech vpadl a tam r. 1742. a r. 1744., pak za války sedmileté vojsko jeho se zdržovalo, do země tajně docházeli, přinášejíce příbuzným svým i jiným knihy nekatolické, a je ve víře utvrzujícíce.

*) Vedle cíś. nařízení dne 25. července r. 1743. a 14. listopadu r. 1746. emigranti ze Slezska a Pruska do Čech, zvláště do Opočna, často k příbuzným svým docházející, na pomezí měli býti zadržováni a kteří by k službě vojenské byli spůsobilí, na vojnu odvedeni, ostatní pak ze země vykázáni.

Z mnohých případů takových uvedeme následující, zjištěný vyšetřováním Václava Litochleba (Letochleba) učiněným z příčiny rozprodávání kacířských knih 1. června r. 1745. skrze faráře morašického Josefa Václava Gebharda a Václava Schedeie, faráře heřmanického. Václav Litochleb, krejčí a poddaný litomyšlský ze vsi Morašic, věku svého 55 let, ženatý, otec tří dětí, přiznal se, že ve víře zbloudil, poslouchaje bratra svého Kristiána, který pro víru před 20 lety odešel, do země k němu docházel, Písmo sv. a jiné knihy mu donášel, víru svou jemu schvaloval a také namlouval, aby za ním pryč odešel. V tom byv již před 12 lety postižen a pro kacířství stíhán, Litochleb odvedl misionáři knihy, které bratr jeho do země donášel, učinil dvakrátě vyznání víry, jednou v chrámu Páně morašickém, po druhé na faře před farářem přísaznou přípověď, že se ničeho kacířského dočiniti nechce. Avšak brzy potom do bludu předešlého se navrátil, uposlechl zase bratra svého, který od toho času, co byl v Čechách Brandenburg, po třikrátě knihy nekatolické mu přinesl, totiž: *Manualník Comenii, Havla Žalanského o službě a služebnících sv. Evangelium, Modlitby Veleslavína Václava Vokala impressora, Postilu Špambergra, dva Zákonky, Modlitby roční, Biblí in folio, Postilu čtvrtarchovní ve dvou dílech od Kapita, knížku in 4° těž od Kapita, Summář a Modlitby Motějšického.* Tyto knihy Litochleb prodával anebo půjčoval za peníze rozličným osobám; tak prodal Václavovi Olivovi z Dolní Sloupnice Manualník za 28 grošů, ale po roce zase jej vyplatil; témuž Olivovi prodal knížku od Kapita za 25 gr., Zákonček za 14. gr. česk. a nějaké kázáníčko za 6 kr.; Františkovi Dostalovi z Dolní Sloupnice půjčil za 30 kr. knihu Žalanského a jeden Zákoněk, druhý pak Zákoněk a Modlitby roční dal za 1 zl. Jiřímu Zidkovi, krčmáři do Oujezda; Biblí in folio prodal za 4 zl. 15 kr. Mikulášovi Šplíchalovi z Horní Sloupnice, kdež také Petrovi Veselému Postilu od Kapita za 2 zl. 30 kr., Jakubovi Zavřelovi Summář za 45 kr. a Modlitby Motějšického za 13 gr. dceři pastýřově, od níž je vyplatil a zase nějakému sedlákovi do Zaječic panství Schönfeldského prodal. — Mimo to se Litochleb k tomu znal, že jeho bratr Kristián prodal tři Biblí, jednu na Horky Bečičkovi, druhou do Chotěšín Mikulášovi Bečičkovi, a třetí do Sloupnice Petrovi Veselému; pak že viděl

u Václava Kroulíka v Horní Sloupnici i jiné zapovězené knihy, totiž *Harfu, Drobný Zákoník a zpěvací Žalmy* in 16°. (Archiv místodrž. R. 109/13.)

Takovým a podobným způsobem dostávalo se přemnohým nekatolíkům v Čechách pozůstalým knih k vyučování potřebných, takže mnoho rodin zachovalo čistou víru evangelickou neb reformovanou, učení Českých bratří. Ale poněvadž misionáři i ostatní duchovní po knihách zapovězených pátrali a kdekoliv na nějaké dopadli, ihned je pobrali a majitele jich soudům k potrestání odevzdávali ukrýval každý všemožně knihy své jako poklad nejdražší a nedůvěřoval si jich ani svým příbuzným zapůjčovati. — A tak se to stalo, že mnohé rodiny nekatolické zůstávaly drahý čas beze všeho vyučování a nemajíce ani knih ani nějakého spojení mezi sebou, obmezeny byly v náboženství svém toliko na ústní podání hlavy rodiny, kteréž však časem vždy více a více se zatemňovalo, takže takové rodiny konečně v úplné bludařství upadly, a takoruka v každé rodině zvláštní víra neb vlastně nevěra a bezbožnost povstala, jak to knížíata a stavové evangeličtí ve své žádosti r. 1735. předpověděli. — Již r. 1747. v kraji Královéhradeckém zvláště v okolí bydžovském vyskytla se nová jakási sekta židovská, jejíž přívrženci se nazývali »Israelité«, nedávajíce křtíti dítek svých, a udržela se po mnohá léta, ačkoli všemožnými prostředky, jako vězením, mečem i ohněm, byla stíhána a pokutována. A poněvadž bludaři ve víře za let následujících vždy více najevo vystupovalo nejenom v Čechách, nýbrž i na Moravě, zvláště r. 1777. v kraji Hradištském a Přerovském; protož i někteří osvícení duchovní katoličtí, zejména probošt při kollegiatním kostele sv. Václava v Mikulově Jan Leopold Háj z Háje, jenž r. 1780. biskupem královéhradeckým byl jmenován, uznávali toho nutnou potřebu aby vyznávající víry evangelické a helvetské v zemích království Českého byli trpíni.

Z toho ze všeho, co jsme zde uvedli, nasnadě jest si vysvětliti, proč se udrželo tak veliké množství vyznáváčův evangelického a helvetského učení i Českých bratří až do vyhlášení patentu tolerančního.

Neboť když r. 1781. svobodomyslný císař Josef II. patentem dotčeným, dne 13. října t. r. vydaným, všemu pronásledování

nekatolíků konec učinil, a zvláště vyznavačům víry evangelické a helvetské, pak nesjednoceným Řekům v zemích rakouských svobodné vykonávání náboženství s jakýmsi obmezením *) dovolil; hned léta následujícího zřízeno bylo šest protestantských osad v Čechách a počet jejich rozmnožil se za císaře Josefa až na 36 helvetských a 12 augšpurských, obsahujících na 45 tisíc vyznavačův.

Ale zároveň mezi nimi objevili se i mnozí *blouznivci náboženská*, zvláště na těch panstvích a místech kraje Hradeckého a Chrudimského, kde nekatolíci předešle nejukrutněji byli pronásledováni, jako na panství Smiřickém v Černšlově, Bukovině, Vlkově a j. v., pak na panstvích Novoměstském, Opočenském, Litomyšlském a Pardubickém. Bližší zprávy o těchto blouznivcích náboženských tak zvaných Deistech neb Israelitech, Beranech neb Adamitech, Nevěřících (Nihilistech a jiných) a o jejich pronásledování podávati pokládáme za věc zbytečnou, poněvadž o nich obšírně jest pojednáno ve spise sv. pána Helferta: *»O tak řečených blouznivcích náboženských v Čechách a na Moravě za císaře Josefa II.«* kterýž v *»Musejníku«* r. 1877. a 1879. jest uveřejněn. —

Tím končíme zprávy své o reformaci katolické v království Českém.

*) Tam, kde sto rodin některého z těchto vyznání i ve vzdálí několik hodin bydlelo, směli sobě vystavěti modlitebnu a školu, avšak tak, aby neměly takové modlitebny žádných věží a zvonův ani veřejného vchodu z ulice. Dle dekretu české kanceláře dvorské dne 18. dubna r. 1782. povoleno bylo protestantům použití i starých modlitebnic, v kterých nikdy nebyly konány služby boží katolické.

Chyby tisku: Str. 188. č. 121. Mikuláš Kekule ryt. ze Stradonic vynecháno: (jinak z Žírovic). Str. 188. č. 122. Vilém Diviš Kekule ryt. ze Stradonic . . . po větě: »v jehož službě zůstal« vynecháno: kdežto bratr jeho Purkhart v zemi zůstal i se syny svými atd. Str. 200. č. 249. vysazeno dvakrát, i mají býti následující všechna o jednu zvětšena, takže na str. 212. místo 369. má býti 370. a na str. 216. v ř. 10. zd. 422 místo 421.

Konec

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Síť víry](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj Baptisté - Síť víry](#)